

sentit de 'dominador, dominant', 'governant', 'sobirà', forma que resulta d'una transposició en el grup consonàntic final de la forma *gwalard* també conservada en el kymri medi-*val*. Però justament el que es documenta en data més antiga és ja la forma de consonantisme transposat, i això tant a Galles com a Bretanya, en el nom de persona compost *ky*. ant. *Cat-gualart*, bret. ant. *Cat-uualart*, pròpiament 'dominant en el combat'.

En inscripcions gàl·liques apareix un compost anàleg, per bé que sense el sufix: ΚΑΤΟΝΑΛΟΣ, en una de Nîmes (*CIL* XII, 383; Horst Schmidt, *ZCPb*. XXVI, 168; Holder, *Alt-C. Sprachsch.* I, 848; III, 1166); d'aquí un topònim *Catualium* (o mutilat *Catual-* en inscripcions renanes, veg. Schmidt) i les seves correspondències irl. ant. *Cathal*, *ky. Catwal. Gwaladr*, -art, és un derivat normal de la vasta família cèltica *UAL-* 'dominar', 'ser fort', germana del ll. *valere*, balto-esl. *UALD-* (lit. *valdėti*, paleosl. i esl. comú *vlasti, vladi-*), gòt. *waldan* 'ser fort' (al. *walten*), gòt. *waldari*, al. *Walter*, tocàric *walo* 'rei'; en cèltic: irl. ant. *sal-n-* 'dominar', *flaith* 'domini',¹ *ky. i còrn. ant. gwlad (gualat)* id.,² bret. *mj. i mod. gl(o)at* 'poder', 'terra', *ky. mj. gwledyd* 'terres', *gwletic* i gal *vlatos* 'dominador', sorotàptic *vlate* (imperatiu) 'governeu, dirigeu'.³ Les transposicions en els grups consonàntics cèltics en final del mot (com en *gwalard* > *gwalard*), són un fet repetidíssim (hem comentat el de *balatn/banall* a *BALEC*).

Suposant que aquest mot vagi ser transmès pels antics britònics al francès preliterari, comprenem prou bé que en passar des de la boca de caps i guerrers tan puixants com ho foren els invasors bretons d'Armòrica i els defensors celtes de Gran Bretanya contra els anglo-saxons, el mot vagi pendre en romànic l'acc. 'gallard, arrogant etc.'; sabem perfectament que ja abans dels desembarcs bretons a Bretanya des de l'any 460, hi havia hagut relacions activíssimes entre les dues costes del Canal, veg. Jullian, *Histoire de la Gaule* II, 1908, 227-8; i després JLoth, *L'émigration bretonne en Armorique du Ve. au VIIe. siècle de notre ère*, 1883. En acabat vingueren guerres allargades en el Nord-oest de França entre els homes del duc bretó i els franco-gallo-romans, fins que es va arribar a pactar una pau, més o menys duradora, cedint-los un ample territori: el curs d'aquestes guerres oferia ja prou ocasió perquè es transmetessin paraules i paraules militars etc.

Amb aquesta etimologia desapareixeria l'estranyesa que causava, i que ja he posat de relleu més amunt, l'aparició de formes romàniques en *gy-* quasi pertot i des d'una data ben antiga: serien aquestes llavors la supervivència de l'única forma bàsica de la inicial. Desapareixeria aquesta i una de no menys grossa: si vingués de les bases *GALLEUS* o *GALIA* hi hauria d'haver, almenys, variants amb *j-* al costat de les que dominaren en *g-*: doncs en *j-* no hi ha res en lloc! Almenys amb caràcter minoritari n'hauria de quedar alguna, ni que fos com a supervivència. Però no hi ha cap excepció. Hi ha variants en *gy-* i cap en *j-*: la con-

clusió s'imposa que només un ètímon amb *gy-* o *y-* era digne de pendre's en consideració, si no s'hagués partit de l'apriori d'unes etimologies preconcebudes, ideades segurament només per sortir del pas.

Restaria una sola objecció fonètica, la *l* palatal de *gallard*, *galbard*. Detall fonètic únic, el qual, però, reconec greu. Es tractaria potser del resultat d'una contaminació. Si l'ètim. purament romànica **GALLEUS*, que provisòriament havia jo mateix admès, no és l'ètímon últim i veritable, com agent d'aquesta contaminació sí que tindria les qualificacions necessàries.

Tenim base, d'altra banda, per sospitar que la *-l-* britònica tenia en aquella època un matís en general menys velar i més agut que la *l* gallo-rom., puix que en tots els dialectes rom. de Gàl·lia, en grau més alt o més baix, de vegades radical, altres cops parcial, les *l* implòsives s'han canviat en *y*, o almenys tenen un fort matís alveo-velar (a l'Alvèrnia i altres bandes participa en aquest canvi fins i tot la *-l-* intervocàlica), mentre que les llengües britòniques no han alterat llur *l* en aquesta forma; se sol esdevenir que en els manlles entre llengües heterogènies i de fonètica ben diferent, aqueix tipus de divergències s'exagera: i en provar d'estergir la pronúncia que oïen, els gallo-romans pogueren exagerar la diferència alterant aquesta *-l-* en *-l-* (recordeu el cas de *x-* gr. > ll. *g-* o de la micron grega en els mots manllevats pel llatí vulgar, recordeu els infinits casos comparables en els arabismes).

I potser encara l'explicació més versemblant fóra que en entrar en gallo-romànic aquest britonisme fou pres per un membre de la família del norm., picard i anglo-normand *galir*=fr. ant. *jalir* «lancer, jeter, faire sauter» (la forma en *g-* ja és documentada en el segle XIV): ara bé aquest mot és avui *jaillir* en la major part dels dialectes i ja en fr. mitjà (però l'acc. 'brollar' només hi és moderna, des del S. XVI) és mot d'origen gàl·lic, parent, segons sembla, de *jalon*, *galon* i *jauger*.

En fi, pogueren col·laborar tots tres factors.

DERIV.: *Gallarda* 'celebració d'una festa major' a la Garrotxa: «els mossos y criades que, per obediència y per curiositat, l'ajudaren en la tasca de celebrar la gran *gallarda*, ningú més s'associava a la seva satisfacció», MtnVayreda (*Sang Nova*): substantivació que amb significats semblants ('espècie de dansa airosa'), ja existeix en francès *gaillarde* [S. xv], d'on passà també a l'it. i al cast. (DCEC, 640a38-44). *Els gallardos* «són unes coques grosses de dacs, en uns quants foradets per mig, únic pa de que s'alimentaven abans en Benasau» (Alcoi), MGadea, *T. del Xè* I, 28.

Gallardia [S. xiv, *Corbatxo*; JRoig, *Spill*], no sols freqüent en català antic sinó que descendeix fins al nivell més popular en literatura: «emigrants orgullosos --- jamay vos recibirà / tota vostra *gallardia*, s'ha hagut de retirà», c. 1795, MilàF (*Romilo*, 103.13, reco. a les Guillerries). Concurrents en són *gallardesa* i mall. *gallardura*: «ramell de mes *gaiardures*, / case't que a mi no em sap greu», Moll (*Amoroses*, 103). *Engallardir* [S. XIII]: «com la muyller se morí / sí li romàs un fiyll petit / qui era fort *engalardit*, / era fort bé en senyats / ---», *Set Savis* (v. 2857); *engallardir-se*, en